

הרב יעקב מנחם ויליגער
עיה"ק ירושלם ת"ו

בענין אמירה לעכו"ם בשביעית

בזה באות ז) דין זה דישראל מצווין בשביעית הארץ אף בקרקע של גוי, או אפשר להחמיר בשביעית יותר מבשבת, דבאיסור שבת הוא רק על הגברא משא"כ בשביעית דמצווה על שדהו.

ונראה לבאר בעזה"ת מה שנראה בזה לענ"ד, והנה בתחלה יש לדון אם המ"ד דאסור לומר חרוש בה טבאות ואנא נסיב לה מינך, האם אוסר מדין אמירה לעכו"ם או מדין שבתה הארץ או מטעם אחר.

והנה תוס' בכבא מצינא בדף צ ע"א ד"ה חסום, כתב ר"י דאסור לומר לגוי לחסום פרתו ואף בדישה של גוי, (ועיין במש"כ בזה באות ג) ומקשה ר"י ע"ז מהירושלמי דידן וז"ל ומהירושלמי דהנזקין גבי מחזיקין ידי נכרים בשביעית דקאמר א"ל חרוש בה טבאות ואנא נסיבנא לה מינך בתר שביעית, (ומבואר דמותר אמירה לעכו"ם בשדה של גוי) אומר ר"י דאין ראה דהתם לפי שהתחיל כבר לחרוש ומפני דרכי שלום עכ"ל הנה לפמש"כ ר"י מבואר דבירושלמי לא איירי כלל בענין אמירה לעכו"ם (ולא משום שבתה הארץ) דבלא"ה הוא חורש, ואומר לו חרוש רק משום דרכי שלום, אלא הנדון הוא בירושלמי הוא משום איסור אחר, וצ"ל דכיון דמחזק אותו בדברים חיזוק גדול בדבר שאסור לישראל הוי זלוול במצוות שביעית או שמא ילמד ממעשיו, ולמ"ד אשרתא, אסרו באופן כזה לומר חרוש בה טבאות ואנא נסיבנא ולמ"ד דמותר התירו רק משום דרכי שלום (ועיין בר"ש סיריליאו בפ"ו ה"א ד"ה ועכשיו שפירשתי, שכתב וז"ל ומשו"ה תנן מחזיקין ידי גוים בשביעית והיינו שראהו לגוי חורש שדהו או כרמו מחזיקין בדיבור לומר תצליח אבל לא יותר מכאן ואע"פ שהשדה של גוי היא, וכן פסק הרמב"ם ז"ל מחזיקין ידי גוים בשביעית בדברים בלבד

בדבר המרקחה שיצא לאחרונה בענין איסור אמירה לעכו"ם בשביעית, אמרתי להציע בזה בכירון ובמקחן של דברים כדרכה של תורה מה שגלענ"ד, ואין כוונתי להכניס ראשי ולהכריע בין הרים גדולים ולא באתי אלא להעיר לב המעיינים.

א) בגמ' גיטין דף ס"ב ע"א, מחזיקין ידי עכו"ם בשביעית, מחזיקין והאמר רב דימי בר שינא משמיה דרב אין עודרין עם העכו"ם בשביעית, לא צריכא למימרא להו אחזוקו בעלמא כי הא דרב יהודה אמר להו אחזוקו רב ששת אמר להו אשרתא.

בירושלמי שביעית פ"ד ה"ג ובגיטין פרק הנזקין נחלקו בפי' המשניות מחזיקים ידי עכו"ם בשביעית, רב חייא רב אימי חד אמר חריש בה טבאות ואנא נסיב לה מינך בתר שמטתא (תחרוש בה בטוב ואני לוקח ממך השדה אחר שביעית) וחרנא אמר איישר, והובא בר"ש וברא"ש בפ"ד משביעית ה"ג וכתבו ע"ז דסוגיא דבבלי בגיטין הוא כמאן דאמר איישר, ועיין במהר"י קורקוס בפ"ח מהל' שמיטה ויובל ה"ח שהביא דברי הר"ש וכתב דכן נראה דעת הרמב"ם דפסק כמאן דאמר איישר שפסק בזה"ל מחזיקין ידי גוים בשביעית בדברים בלבד כגון שראהו חורש או זורע אומר לו תחזוק או תצליח וכיוצא בדברים אלו מפני שאינן מצווין על שביעית הארץ אבל לא יסעדנו ביד.

וכתבו האוסרים דמבואר דפסקו כמ"ד איישר וא"כ אסור לומר חרוש בה ואני יקח ממך אחר השביעית, ואף דבאיסור אמירה לעכו"ם באופן כזה בשבת מותר, (עיין מש"כ באות ג) מ"מ בשביעית אסור, דכל ישראל מצווין בשביעית הארץ אף בקרקע של גוי וא"כ אסור לגרום לו שהקרקע לא ישבות, וכתבו להוכיח דין זה מכמה אחרונים (ועיין במש"כ

השביעית ודברים הן מפני דרכי שלום, ולמד מזה דסובר הסמ"ג דלא נחלקו אמוראים בירושלמי אלא בפ' המשנה, אמנם צ"ב דבריו דאפשר דהסמ"ג נמי לומד כשאר הראשונים דנחלקו אם מותר לומר חרוש בה וכו' ופוסק כמ"ד דמותר לומר חרוש בה טבאות וכו' וסובר דמהבבלי אינו סתירה לזה, דהבבלי לא איירי בענין זה רק כתבו דאסור לסייע ביד ומותר רק בדברים, וא"כ תמוהין דבריו דמש"כ דר"י סובר דשני אמוראים לא נחלקו בענין זה, דמהיכי תיתי דחולק בזה עם שאר הראשונים, ומה שהקשה הר"י מחד מ"ד היינו משום דסובר דלא נחלקו אמוראים בענין אמירה לעכו"ם, וכמו שלמד ר"י בעצמו, ומשמע מדבריו דאף בהו"א כבר למד כן וכנ"ל, דמדברי הירושלמי משמע דנחלקו באיזה סוג אמירה מותר לחזק לנכרי ולא נחלקו בדבר צדדי בענין אמירה לעכו"ם ודוק].

(שוב העיר לי ח"א דמש"כ להוכיח מדברי ר"י דהירושלמי לא איירי בענין אמירה לעכו"ם, דאפשר דיש לדחות לבאר דברי התוס' בענין אחר, דכיון שכבר התחיל לחרוש לא הוי אמירה לעכו"ם מעיקר דינא, אבל מ"מ כיון שאומר לו אנא נסיבנא מינך אסור רבנן אם לא משום דרכי שלום, ולענ"ד נראה דא"א לבאר כן דברי התוס', דמה דוחקו לר"י להמציא דין חדש שאינו אסור מעיקר הדין והתירו רק משום דרכי שלום, דהא הדין דדרכי שלום נאמרו רק על הדין דמחזיקין ולא על אמירה לעכו"ם, דכמו דלשיטת הראשונים דסברי דלצורך עכו"ם אינו אסור משום אמירה לעכו"ם ודרכי שלום נאמרו רק על הדין דמחזיקין, ועוד דלא מצינו אחד מן הפוסקים שכתב דמדברי תוס' מבואר דין חדש בדין אמירה לעכו"ם וא"כ יהא תלוי בזה במחלוקת דירושלמי, וע"כ נראה כמ"ש בדברי התוס' דהירושלמי לא איירי כלל בדין אמירה לעכו"ם וכנ"ל).

ולכא' מבואר כן גם מדברי הראשונים שלמדו כן דנחלקו האמוראים בירושלמי האם מותר לחזק הגוי גם בדברים כאלה, ולא נחלקו בענין אמירה לעכו"ם, דכתבו הראשונים

כגון שראהו חורש או זורע יאמר לו תתחזק או תצליח וכיוצא בדברים אלו מפני שאינם מצוין על שביעת הארץ אבל לא יסעדנו ביד ע"כ, הרי לך מבואר שאע"פ שהגוים היו חורשין שדותיהם וזורעים שדותיהם אפ"ה בקושי התירו הדיבור ואף זה הוא מפני דרכי שלום דאך מתני' שנויה בפ' הנזיקין נמי בהדי מילי דדרכי שלום וכו' עכ"ל, ולפ"ד מובן היטב דמ"ד דסובר דאסור לומר חרוש בה טבאות וכו', משום דסובר דדי דהתירו לו לומר אשרתא אבל לא התירו באופן גדול כזה).

והנה מדברי התוס' משמע דאף בהו"א למד כן דהנדרון בירושלמי לאסור אינו משום אמירה לעכו"ם, אלא דלמד דמ"מ איירי קודם שהתחיל לחרוש וא"כ הוי ג"כ אמירה לעכו"ם וא"כ היה צריך לאסור משום אמירה לעכו"ם וע"ז תירץ דאיירי דכבר התחיל לחרוש, דאם בהו"א היה לומר בפ"י הירושלמי דהנדרון לאסור הוא משום אמירה לעכו"ם היה צריך להוסיף בהתירוץ דמשום איזה סיבה דן הירושלמי לאסור לפי"ד דלא איירי שם בענין אמירה לעכו"ם, משמע מדבריו דאף בהו"א לא למד דהירושלמי דן משום אמירה לעכו"ם, וכן משמע מדבריו דמקשה מחד מ"ד בירושלמי ואם היה למד דפליגי באמירה לעכו"ם היה צ"ל דבירושלמי פליגי בזה, משמע מדבריו דלמד דהנדרון הוא שם משום ענין אחר, ובענין אמירה לעכו"ם לכו"ע לא פליגי דלא אסור משום זה.

[והנה בספר דרך אמונה בפ"ח מהל' שמיטה ויובל ה"ח ביה"ל ד"ה מחזיקין כתב דהא דר"י מקשה מחד מ"ד, היינו דלמד ר"י דשני מ"ד בירושלמי אינם חולקים בדין רק נחלקו בפירוש המשנה, וכתב דכן מבואר בסמ"ג דסובר כן, דכתב בעשה סימן קמ"ח וז"ל ומחזיקין ידי גוים בשביעית בדברים בלבד כגון שראו אותו חורש או זורע אומר לו תתחזק או תצליח כדאיתא בפרק הניזקין וכיוצא בדברים אלו מפני שאינם מצוין על שביעת הארץ אבל לא יסעדנו ביד ומפרש עוד בירושלמי שיכול לומר לו עדור חרוש והתבואה שתצא מן הארץ הזאת אקננה אחר

בדברים שלא בשעת העבודה שאומר לו חרוש בה בטוב ואני אקח ממך, האם אסור, ולכאור מדברי תוס' בב"מ דלמד בהו"א דחרוש בה טבאות איירי לפני שהתחיל לחרוש וע"פ צווי התחיל לחרוש, מבואר דאף שלא בשעת העבודה אסור אמנם מדברי הרא"ש שכתב לגבי חוכרין נירין, ומתנה עמו בשביעית שימצאנה חרושה למוצאי שביעית, מבואר דשלא בשעת העבודה מותר, ואפשר דיש לדחות דזה אינה בלשון חיזוק וזו רק תנאי בעלמא מעסקים שעשה אתו ותלוי אם מחזק אותו בלשון חיזוק וצ"ב.

היוצא מדברינו דאין לנו שום מקור דהחמיר בשביעית יותר משבת, בדין אמירה לעכו"ם (רק בדין מחזיקין לומר לו חרוש בה וכו', ובנידון דידן שאינו אומר לו חרוש, דעוסק עם הגוי רק בענין האספקת הפירות, אין כאן צד איסור מדין מחזיקין) וא"כ אנו צריכין לדון במלאכת שבת אם האיסור בכה"ג.

בגדרי אמירה לעכו"ם

(ב) והנה בנידון דידן צריכים אנו לדון אם יש בכלל אמירה לעכו"ם, וזוה צריכים לבאר גדרי אמירה לעכו"ם, והנה לכאור זו פשוט דלומר לעכו"ם לעשות דבר איסור, והעכו"ם אינו שומע לו כלל, והעכו"ם אינו עושה כלל בגללו, דודאי דמותר, וכן מבואר מדברי התוס' בב"מ דף צ"א ד"ה חסום דכתב ר"י דחרוש טבאות לא הוי אמירה לעכו"ם לפי שהתחיל כבר לחרוש, מבואר דבריו דכיון דעשה בלא"ה מותר לומר לו מדין אמירה לעכו"ם.

ומבואר מתוס' דאף דמשכנע אותו יותר לעבוד דמחזק אותו בדברים שיקח ממנו (ואף דאפשר דבלא דבריו היה חוזר מעבודה ורק ע"י דבריו חיזק אותו לעבוד, מ"מ לא נקרא אמירה לעכו"ם), והנה במקום שהגוי התחיל כבר לחרוש או דרוצה לחרוש ועושה אתו שטר התחייבות דהגוי מחויב לעבוד, אפשר נמי דלא נחשב בזה אמירה לעכו"ם וצ"ב.

וכן כשאינו מצוה לו לעשות הדבר איסור, אלא מספר לו שבשבת יש יום השוק במסחר כזו ואפשר להרויח הרבה ואף שעשה מלאכות

דהבבלי סובר כמ"ד אשתא וסובר דאסור לו לומר חרוש בה טבאות, ואם האיסור הוא משום אמירה לעכו"ם איך אפשר להוכיח כן מהבבלי דסובר דאסור, הא הבבלי איירי רק דאוסר לסייעו בידו ומותר רק לחזקו בדברים ולא איירי הבבלי מדין אמירה לעכו"ם, וא"כ איך מוכח דהא דהבבלי לא כתב דמותר לומר חרוש בה טבאות דסובר דאיכא איסור משום אמירה לעכו"ם, (דאמירה לעכו"ם אינו נקרא דמחזיקין ידי גוי, דאינו מחזק אותו רק הוא גורם לו, וא"כ אף המ"ד דלמד דחרש בה טבאות וכו' נמי למד דהפי' דמחזיקין אינו משום אמירה לעכו"ם רק משום אמירת דבר חיזוק לעבודה בשביעית, וא"כ הם נחלקו בדבר צדדי שאין לו קשר במה שכתבו המשנה, וא"כ ליכא להוכיח כלום מהבבלי דלא דיבר בענין זה) וע"כ מוכח דלמדו דהמחלוקות באיזה סוג דברים מותר לחזקו אם מותר רק אשתא או אף חרוש בה טבאות וכו', ומדהבבלי נקטו אשתא משמע דסובר דמותר רק אשתא ולא לומר לו חרוש בה טבאות.

ועוד יש להוכיח כן מדברי הסמ"ג שכתב דהותרו כן משום דרכי שלום, ולא מציינו בשום מקום דהתירו אמירה לעכו"ם או איסור של ושביתה הארץ משום דרכי שלום (ועיין בקונטרס אחרון על תשו' הב"ח החדשות מהגאון ר' אפרים זלמן מרגליות שכתב כן לבאר דברי הב"ח שבאמירה לעכו"ם לא התירו מפני דרכי שלום), ולכאור מוכח דלא דנו כאן כלל משום דין אמירה לעכו"ם או משום ושביתה הארץ, אלא רק משום דין אמירת חיזוק בלבד כדרך שאסור לישראל לעשות כן וע"ז התירו משום דרכי שלום.

נמצא דלמש"כ הראשונים דפסקינן כמ"ד איישר אסור לחזקו בדברים לומר חרוש בה בטוב ואני אקח ממך, אמנם זה ודאי כשאינו מחזקו ואינו אומר לו חרוש בה בטוב רק אומר לו אני אקח ממך וזו גורם לו שחורש בה לכאור ודאי מותר ואינו נקרא מחזקו בשביעית, וכן מוכח במשנה דאיתא דחוכרין נירין מן הנכרים בשביעית, ואף שזה גורם לו שחורש משום זה השדה בשביעית, אמנם יש לדון אם כשמחזקו

טיבו של זה אמרו לו בכור הוא ואינו נשחט אלא א"כ היה בן מום נטל פיגום וצרם אזנו ובא מעשה לפני חכמים והתירו, וז"ל ודבר ברור שזה הקסדר לא נתכוון בנוקבו אכן הבכור אלא כדי שיעשה בו מום אבל הואיל ועשה זה ממילא שלא צוינו אותו לפיכך מותר לנו לשחוט אותו, "וכשמתכוין לזה תמיד היינו כאילו אנו צוינו אותו להטיל המום", וא"כ בנדון דידן דבכל שביעית זורע וחורש א"כ עושה כן תמיד וא"כ הוי כאילו שאנו צוינו אותו, אמנם לכאור' זו שייך רק דכל עשייתו זו רק לטובת ישראל ע"ז אומרים דאם עשה פעם אחת באקראי אינו נקרא אמירה אבל בנעשה בזה תמיד והעכו"ם עושה כן לטובת ישראל, הוי כאילו דישאל מבקש ממנו לעשות לו כן, אבל בדבר שהעכו"ם עושה כן רק לטובת עצמו ולא לטובת ישראל אינו שייך לומר דהוי בזה אמירה, (דכשאין לו טובת עצמו שאין מרויח מזה, אם הישראל יבקש ממנו לא יעשה לו כל עבודה הקרקע, וא"כ לא שייך לומר דעושה כן משום בקשת ישראל, וכן כל בתי חרושת שעושין עבודה מיוחדת בשביל ישראל ועובדין בשבת ולא יעלה על הדעת דהוי אמירה).

ברין אמירה לעכו"ם לצורך העכו"ם

ג) והנה בנדון דידן אף כשיאמר דיש בזה אמירה לעכו"ם לכאור' נמי מותר וכמו שאבאר בעזרה"ת.

במסכת בבא מציעא דף צ' ע"א איתא איבעיא להו מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרחי ודוש בה מי אמרינן כי אמרינן אמירה לנכרי שבות ה"מ לענין שבת באיסור סקילה אבל חסימה דאיסור לאו לא או דילמא ל"ש, והגמרא רצה לפשוט מאיסור סירוס בע"ח דקנסו אם עשה ע"י עכו"ם, והגמ' דחה דילמא כר' חידקא ס"ל דב"נ מצווה על הסירוס, והראשונים נחלקו בזה אם אזלינן בזה לקולא או לחומרא, ולהלכה נפסקו בשו"ע חו"מ סי' שלח ס"ו ובאה"ע סי' ה ס"ד ובירוד סי' רצ"ז ס"ד לחומרא.

והנה רש"י פי' בגמ' דאיבעיא הוא על דישת העכו"ם, ותוס' שם חולק על רש"י וכתב

בשבת משום זה אינו נקרא אמירה לעכו"ם, דאמירה לעכו"ם הוא בדוקא שאומר לו לעשות והוא עושה משום צויו, ובהל' שבת מצינו עוד יותר מזה דכשאנו אומר לו לעשות כך וכך אלא אומר שצריך לדבר זה והוא עושה לו נמי מותר דלא אמר בלשון צווי.

וא"כ אף שאומר לעכו"ם לך בשבת במקום פלוני שיש שם יום השוק ויש להרויח הרבה נמי לא הוי אמירה לעכו"ם, שאמירתו אינו מוסיף כלום דהעכו"ם אינו עושה משום צויו אלא דעשה ששומע ממנו שיש יום השוק וכו'.

וא"כ בנידון דידן כשאומר לו ששנה זו שנת השמיטה ואפשר להרויח הרבה כשאתה נוטע פירות ומוכרו ליהודים ואף כשמתחייב לו לקנות ממנו הפירות, מ"מ לא נעשה כאן שום אמירה דלא הוי שום דבר צווי, ואף כשאומר לו בלשון אמירה מ"מ לא נחשב בזה אמירה לעכו"ם, דעכו"ם אינו עושה ע"פ מה שצוה לו כן לעשות, או ע"פ מה שביקש לו לעשות, אלא עושה ע"ד עצמו בשיקול דעתו בלבד אם ירויח מזה או לא, ואף כשנתחייב לו הגוי לזרוע ואינו יכול לחזור אפשר נמי דמותר וכנ"ל, (לפי מה שנמסר ע"י וועדי הכשרות, דבשוק זו אין שום התחייבות לשום צד מלחזור מההסכם).

אמנם צ"ב ממש"כ הרטב"א בשם הרמב"ן ב"מ דף צ' ע"א להוכיח דמותר לומר לגוי לעשות מלאכה לצורך עצמו, שהרי מותר הרופא וכל אדם לומר לגוי שיבשל או שיעשה סם פלוני לעצמו בשבת וכן המנהג פשוט בכל ישראל לרופאים, וכן בתשו' הב"ח החדשות ס"ב דן שם בדיני זו יעו"ש, ולכאור' לפי דברינו לא הוי כלל בזה אמירה לעכו"ם דהרופא רק מודיע לו איזה סמים טוב לו והחולה עושה ע"פ דעת עצמו, ולכאור' נראה דשאני רופא, דרכו של רופא להזהיר על כך ודרכו של חולה לציית על כל דבר שהרופא דורש ממנו, וזו אינו כהצעת הסמים שיש לו לרפא בו וצ"ב.

אמנם יש לדון עוד בזה ממש"כ הרמב"ם בפירוש המשניות בכורות דף לה. על מה שאיתא במשנה מעשה בזכר של רחלים זקן ושערו מדולדל וראהו קסדור אחד ואמר מה

בפ"א מהלכות כלאים ה"ג סובר דאם הגוי עושה בשל עצמו מותר אפילו כשעושה לצורך ישראל, וכמה אחרונים הביאו דבריו להלכה, ולפי"ז וודאי דמותר בנידון דידן, אמנם מדברי הפוסקים נראה דלא נקטו כדבריו).

והנה הגהת מרדכי בפ"ק דשבת סי' תנב והביאו הבית יוסף סימן שז כתב וז"ל אסר ר"ש ב"ר ברוך ליתן לגוי מעות מערב שבת לקנות לו בשבת אבל יכול לומר לו קנה לעצמך ואם אצטרך אקנה ממך לאחר שבת כדאשכחן גבי חמץ ישראל וגוי שהיו באים בספינה [המקור לגבי חמץ הוא בתוספתא בפסחים והובאו להלכה בשו"ע סי' תמח ס"ד בזה"ל רשאי ישראל לומר לאינו יהודי בשעה חמישית או קודם עד שאתה לוקח חמץ במנה קח במאתיים שמו אצטרך ואקחנו ממך אחר הפסח אבל לא ימכר לו ולא יתן לו על תנאי, וזו נלמד מחמץ דאף לגבי שבת כשקנה העכו"ם החפץ זו אינו שייך לישראל], ונפסקו כן להלכה בשו"ע סי' שז ס"ג בזה"ל אסור ליתן לאינו יהודי מעות מערב שבת לקנות לו בשבת אבל יכול לומר לו קנה לעצמך ואם אצטרך אקנה ממך לאחר השבת, ועי"ש במשנ"ב שכתב בשם אחרונים דאפילו אם מבטיחו שיקנה ממנו אחר כך ג"כ מותר כיון דעכשיו קונה לעצמו (אבל אם העכו"ם מבטיחו משמע דאסור דהוי כאילו קנה בשביל היהודי ולא לעצמו), והא דלא הוי אמירה לעכו"ם היינו דהעכו"ם עושה רק בשבילו, ואף דכל האמירה היה כדי שישראל יקנה ממנו ומ"מ מותר, וא"כ לכאן נפשט בזה השאלה דכשאומר לו שתאפה הרבה פת בשבת ג"כ מותר, דכ"ש מקנה לעצמך דלא נחשב שעשה לצורך ישראל כ"ש בזו, ואין לומר דשם לא עשה העכו"ם דוקא למכור לישראל אלא סתם כדי לעשות רווחים, דהא בשו"ע משמע דכל עשייתו משום ישראל וכמו לגבי חמץ, וכן מפורש בשו"ע הרב בס"י וז"ל מותר לומר לנכרי בע"ש הילך מעות בהלוואה וקנה בהם לעצמך חפץ פלוני למחר ביום השוק ואני אחזור ואקחנו ממך אחר השבת בפירעון חוב מעות אלו ואתן לך ריוח עכ"ל מפורש בדבריו

בזה"ל פירוש ודוש בתבואתי דמרויח באמירה לנכרי דבתבואת נכרי פשיטא דשרי כיון שאין ישראל נשכר בחסימה אלא אדרבה מפסיד כמו שפשיטא שמותר לומר לנכרי אכול נבילה ומהאי טעמא נמי מותר לומר לנכרי בשבת הילך בשר ובשל לצרכך כשאין מוטל עליו לזוננו דאין מרויח באותה אמירה כלום, ומיהו אמר ר"י דלא דמי לאומר לנכרי אכול נבילה דלא שייך התם אמירה לנכרי שהישראל עצמו יכול ליתן נבילה בפיו אבל הכא אותו דבר שאומר לנכרי לעשות הוא אינו יכול לעשות כמו לבשל או לחסום, ומירושלי דהנזקין גבי מחזיקין ידי נכרים בשביעית דקאמר א"ל חרוש בה טבאות ואנא נסיבנא לה מינך בתר שביעית אומר ר"י דאין ראייה דהתם לפי שהתחיל כבר לחרוש ומפני דרכי שלום.

ועי"ש בנמוקי יוסף שכתב דאף לשיטת רש"י דאסור אף בדישה של עכו"ם זו רק בפרה של ישראל אבל בפרה של עכו"ם ודישה של עכו"ם לכו"ע מותר דכן מבואר במכילתא וכ"כ בהגהות מרדכי, וכן כתב הש"ך יור"ד סי' רצו סק"ד, וכן נפסקו להלכה בשו"ע או"ח סי' שז ס"ג וסכ"א ועי"ש במג"א סקכ"ט, ועי"ש בנו"כ, ומבואר דמותר לומר לעכו"ם לעשות מלאכה לצורך עצמו או לצורך נכרי אחר ואפילו אם מגיע לישראל הנאה מזה כגון שאומר לנכרי כבה דליקתך וכונתו שלא תעבור הדליקה מבית הנכרי לבית הישראל, (עיין שו"ע הרב סי' שז סעיף לה) [אמנם כתבו אחרונים (הובא להלן) דלכאן ר"י עצמו סובר דאף בזה אסור דהקשה מחרוש בה טבאות ושם עשה הנכרי לעצמו, ולא פסקינן בזה כוותיה].

אמנם יש לדון באופן שאומר לו תאפה הרבה פת בשבת כדי שיהיה לך למכור במוצ"ש ליהודים (שצריכים הרבה פת במוצ"ש), אם בזה חשבינן כאומר לעכו"ם עשה מלאכה לעצמך דמותר אף דיש רווח בזה לישראל, או אף דעכו"ם עושה הפת לעצמו כדי למכרו, אבל כיון שסו"ס אופה הפת לישראל נחשב דאומר לו לעשות מלאכה לצורך ישראל (והנה לפי שיטת מהר"י קורקוס

סי' שה. (ובוודאי דאיסור אמירה לעכו"ם בשבת, הוא אפילו באופן שהגוי רוצה מעצמו לעשות מלאכה לישראל בימות החול, והישראל אומר לו שרוצה שיעשה לו המלאכה בשבת דאסור, וא"כ ע"כ הא דמותר לומר בגבינה ע"כ דאינו נחשב דעושה לצורך הישראל אלא לצורך עצמו).

אמנם בספר תהלה לדוד סי' רנב סק"ו כתב להקשות על שו"ע הרב שהתיר לומר לעכו"ם לעשות גבינה בשבת ממה שכתב בסי' רנב ס"ט דאסור לומר לעכו"ם לעשות לו מנעלים בשבת אף דכל העורות והחוטין הוא של עכו"ם ונשאר בצ"ע.

ולכא' נראה לישיב דאינו דומה מנעלים לשם, כיון דכל עשיית המנעלים הוא במיוחד לפי מידתו, וא"כ כבר בשעת עשייתו הוא מוכרח להזמין את המנעל, משא"כ בגבינה דבשעת עשיית הגבינה אין כאן שום דבר של עשיית הגבינה שזו שייך רק לישראל (וזו רק ידיעה בעלמא שזו הוי רק לישראל) וא"כ כל עשייתו הוא עושה לעצמו גבינה גבינה כדי שיהיה לו מה למכור לאחר שבת [ולפמש"כ בנתיבות המשפט סי' שלג סקט"ו ובחזו"א ב"ק סכ"ג סקל"ה, לגבי מנעלים נעשית פועל אצלו ואינו יכול לומר לו טול מה שעשית בשכרך, ואף דלא נפסדו בכך, א"כ לפ"ז פשוט דבמנעלים דאסור דהוא פועל לישראל משא"כ לגבי גבינה דאינו נעשית פועל לישראל דעושה הגבינה כמו אותם הגבינות שעושה בכל הזמן ואינו עושה הגבינות בתורת שכיר].

[אמנם כ"ז הוא רק דמותר האמירה, אבל אסור להשתמש בהגבינה עד אחרי שבת ובכדי שיעשו, וכדין ככל דבר שעשה הגוי מעצמו לישראל דאסור להנות מזה בשבת, משום גזירה שמא יאמר לישראל לעשות לו באופן האסור, ובזה אסרו אף שהנכרי עושה לעצמו כדי למוכרו לישראל כמבואר בסי' תקט"ו ובעוד מקומות, ובמידי דאכילה יש דסוברים דאסור לאכול בשבת אף שהנכרי עושה לעצמו ממש (עיי' מ"ב סי' שכ"ה ס"ק ט"ז), ואף דמותר אמירה באופן כזו, מ"מ גזרו להנות בשבת גזירה שמא יאמר לו לעשות לו באופן

דעכו"ם קונה רק משום ישראל דהוא יתן לו ריוח, וכן כתב בערוך השולחן בסעיף טו וז"ל אבל מותר לו לומר קנה לעצמך ואם אצטרך אקנה ממך לאחר שבת ואע"פ שהא"י מבין שאומר לו כן מפני שבעד עצמו אסור לו לומר מ"מ מה איכפת לנו כיון שאינו אומר לו לקנות בעדו ואין זה אלא כרמוז, ועיין בתשו' חת"ס אור"ח סי' סג אודות מו"צ אחד שהתיר לומר לנכרי לעשות את הטובא"ק בשבת ע"י שיפקיר הטובא"ק בעש"ק, שכתב בדבר זה אסור ואינו דומה מהא דמותר לומר לגוי עשה מלאכה בשלך בשבת ואם אצטרך אקנה ממך אחר השבת, דהיינו בשל גוי ממש אבל לעשות בהפקר לצורך ישראל אסור יעו"ש מה שהאר"י בזה, מבואר בדבריו דאם עושה בשל גוי ממש אף שיעשה לצורך ישראל מותר, ועיין עוד בתשו' חת"ס ח"ו סי' כ"ה (הובא להלן) שכתב דמותר באופן כזו.

וכן מבואר בכעין זה בשו"ע הרב סי' שז סל"ח דמותר וז"ל נכרים העושים גבינות בשבת מחלב שלהם והישראל רואה את החליבה והגיבון כדי שיהיה מותר לישראל לאכלך ויוכל לקנותן אחר השבת לאכילה אף אם הישראל עמד בעדו חדש או חדשים והנכרי מתכוין בעשייתן בשביל למכרן לו בלבדו ולא לנכרים ה"ז מותר שמ"מ הנכרי עושה לטובת עצמו ואין איסור כלל במה שהישראל עומד עליו במלאכתו בשבת (כיון שהנכרי במלאכת עצמו הוא עוסק) שעדיין אין שם הישראל נקרא כלל על הגבינות עד שיקנה אותן ממנו אחר השבת (ולפיכך מותר לומר לו שיעשה אפי' בשבת שמותר לומר לנכרי עשה מלאכתך אף אם מגיע מזה ריוח לישראל כמש"ל) עכ"ל, מפורש בדבריו דמותר באופן כזו, וכן כתב בקיצור שו"ע בסי' צ' סעיף כ"א, וכן כתב בעולת שבת בס"ק כח עמש"כ בשו"ע דמותר לישראל לעמוד אצל העשיית הגבינה וז"ל פי' דבכאן מותר אפי' ישראל אומר לגוי לעשות בשבת והטעם דהרי הוא כאומר לו עשה מלאכתך דמותר כיון שעדיין לאו ברשות ישראל הם אבל אם הגוי מעצמו עושה הגבינות אפי' הם של ישראל מותר כמ"ש לעיל

לעכו"ם לצורך העכו"ם מיושב דברי הירושלמי דאף דאומר לו אנא נסיבנא מינך מ"מ זו אינו נחשב דעושה לצורך העכו"ם אלא לצורך ישראל, וכן הוכיח השער המלך בפ"ג מהלכות שכירות ה"ג (הובא להלן), וכן מבואר משו"ת חת"ס ח"ו סי' כ"ה ד"ה וממילא, וז"ל אמנם אי א"ל עשה בשלך קא מיבעי ליה, ובודאי אי אין לישראל שום הנאה בו אין ספק דשרי כמו בשל נבלתך ולא עוד אלא דשרי לומר עשה מלאכתך אפי' בשבת ולאחר שבת אקנה ממך כמ"ש תוס' לענין שביעית, אך בכהאי גוונא בחסום פרתי ודש בה דישה שלך והגוי עושה להרויח אכילת הפרה וישראל מרויח שכר מה שהנכרי משלם קצת יותר הואיל ואינה אוכלת כמ"ש גם נהרש"א וכו' עכ"ל, ולכאורה מש"כ דכמו שכתבו התוס' לענין שביעית, כוונתו לומר כמו שכתבנו דמבואר מדברי התוס' דחרוש בה טבאות ואנא נסיבנא מינך נקרא דעושה לצורך העכו"ם ולא לצורך ישראל, [ועיין בשער המלך שהקשה דלכאור' מבואר מדברי הר"י דסובר דלא כהנימוקי יוסף, דאף דפרה של עכו"ם בדישת העכו"ם נמי אסור דאל"כ מאי הקשה מהירושלמי דחרוש בה טבאות הרי שם בשדה עכו"ם וצורך העכו"ם, ועיין במעיני החכמה שג"כ נתקשו בקושיא זו וכתב דתוס' נקט כאן כשיטת הראשונים דאף בשדה העכו"ם אסור, ועיין באבני נזר יו"ד סק"ה אות י"ח שכתב דמבואר מדברי ר"י דסובר כרבינו שמחה דאוסר אף בפרת עכו"ם ודישת עכו"ם, אמנם להלכה נקטו כל הפוסקים כדברי הנימוקי יוסף דמותר בשדה עכו"ם ופרה של עכו"ם וכו'ל].

אמנם צ"ב מדברי השער המלך שהבאנו שכתב בד"ה אך ק"ל שכתב להקשות על הא דהקשה ר"י בב"מ דף צ מהא דאיתא בירושלמי שמותר לומר חרוש בה טבאות הא הוי אמירה לעכו"ם, ולפמ"ש דהיכא דישאל לא נותן לו דבר לכו"ע מותר בזה אמירה לעכו"ם, א"כ מאי קשה לו להר"י מההיא הא שם לא נותן לישראל כלום, וכתב וליכא למימר דהתם שאני, דאמר לו דאנא נסיבנא לה מינך בתר שביעית, דהו"ל כעושה מלאכה

האסור לומר, ודין זה הוא רק בשבת ולא בשאר איסורין כמו שיבואר בעזה"י"ת באות ו' [וכן מבואר עוד כעין זה ממש"כ בפי' הרא"ש בשביעית פ"ד מ"ג על הא דחוכרין נירין מן העכו"ם אבל לא לישראל, וז"ל מקבל שדה מן הגוי בכך וכך כורין לשנה ומתנה עמו בשביעית שימצאנה חרושה למוצאי שביעית שבשביל עצמו חרשה הגוי כדי שיוסיפו לו בדמי חכירותה, אך לא לישראל החשוד על השביעית אע"פ שיש שהות במוצאי שביעית לחרושה קודם זמן הזרע כיון דישאל חשוד הוא חיישינן שמא יחרשנה בשביעית עכ"ל משמע דבדבריו דבעכו"ם אף שמתנה עמו שיחרוש בשביעית מותר (שאם איירי שהתנה עמו בסתם שיחרוש השדה ויש לו זמן למוצאי שביעית לחרוש אז מותר בסתם, ולא היה צריך לומר שבשביל עצמה חרשה כדי שיוסיפו לו דמי חכירותה ודוק) וכן כתב בפירוש במשנה ראשונה דמותר לו לומר לנכרי שיחרוש בשביעית וישכרנה, וע"כ משום דזה אינו נקרא אמירה לעכו"ם לצורך ישראל אלא לצורך העכו"ם ואף דהישראל ישתמש בהשדה והוא בלבד יהנה מהחרישה.

וא"כ לכאור' בנדון דידן נמי מותר לומר לו לזרוע ולנטוע בשביעית כדי שימכור הפירות לישראל, אף דכל הפירות עושה רק שסומך שימכור לישראל ואף שבדאי לא ימכור לאחרים נמי מותר וכמו בקנה לעצמך וכמו בגבינה וכו"ל, ולכאור' אף שמתחייב לו שיקנה ממנו הפירות נמי מותר וכמו שמצינו לגבי חוכרין נירין, דמותר אף שמחויב לקבל השדה לחכירות.

וכן מבואר לכאורה מדברי התוס' דדבר כזה נחשב דעושה לצורך העכו"ם ולא לצורך ישראל, דהנה התוס' בב"מ דף צ' כתב להקשות על ש' רש"י דסובר דאסור לומר לעכו"ם לחסום אפי' בדישת הגוי, מהא דאמור בירושלמי דמותר לומר חרוש בה טבאות ואנא נסיבנא מינך, וא"כ מבואר דאמירה לעכו"ם לצורך העכו"ם דמותר, וכתב לישב דאיירי שהתחיל כבר לחרוש, מבואר מדברי התוס' דלשיטת התוס' והראשונים דמותר אמירה

אפילו ע"י עכו"ם, שהרי גם לאותו מ"ד דמותו לומר לו חרוש בה טבאות מדקאמר ואנא נסיב לה מינך בתר שמיטתא משמע שלצוות לו לעשות מלאכתו שיקח בשביעית עצמו אסור, ולמ"ד שא"ל איישר אינו מותר אלא כעין שאילת שלו' בעלמא, כמבואר כ"ז במפרשים שם, ואם דעת הגר"א ז"ל להתיר להחזיק ידי עכו"ם אף בעשיית מלאכה שיעשה הישראל בעצמו הו"ל למימר רבותא יותר, והאיך הניח הפלוגתא על כך סוגיא דאין עודרין שהוא הלכה בש"ס בבלי והביא הפלוגתא שבירושלמי שהוא נגד ההלכה, דלפי הפלוגתא שבירושלמי אינו מותר אלא החזקה.

עוד רא"י שאין עלי' תשובה מתחילת המשנה שם חוכרין נירין מן העכו"ם בשביעית, ופירשו כולם וכן כתב הגר"א ז"ל וז"ל יכול ישראל לקבל מן הנכרי שדה בכך וכך כורין לשנה אעפ"י שהנכרי חורשה בשביעית והוא זורעה במוצאי שביעית וגרם לנכרי לחרשה בשביעית ואם נימא דגם הישראל בעצמו מותר לעשות מלאכה האיך יש מציאות לומר דאשמעינן שאין איסור במה שגורם לעכו"ם לעשות מלאכה, ומזה משמע ג"כ שאף ע"י עכו"ם לצוות לו בהדיא שיעשה מלאכה בשביעית אסור אפילו בשדה של עכו"ם כי לא התירו אלא הגרמא, וכן מבואר בפ' הרא"ש כשכתב על כך דחוכרין נירין שבשביל עצמו חרשה הנכרי כדי שיוסיפו בדמי חכירותי', ומדאוצרך לבקש טעם על ההיתר יען שעשה שבביל עצמו מבואר שאם הוא שבביל ישראל אסור אף שנעשה ע"י עכו"ם, ובמהר"י קורקוס (פ"א הי"ג) הביא ג"כ פי' הרא"ש וביאר דבריו שאין הנכרי שליח הישראל דלהנאת עצמו הוא חורש, א"כ מבואר בדבריו שגם הוא סובר דאם הנכרי שליח הישראל אסור אף בשדה עכו"ם אף שהוא סובר שביעית בזה"ז דרבנן, וכן בפ"ח ה"ח הראה מקום לד' הרא"ש האלו שהביא בפ"א, גם כ' שם דמש"ס בבלי נראה דהלכה כמ"ד איישר שאינו מותר אלא החזקה דברים בעלמא ואסור לומר לו חרוש בה טבאות וכו'.

לצורך ישראל, דהא ליתא דא"כ מאי מקשה ר"י רק על עצמו הא לכו"ע קשה והלא אפילו למ"ד דס"ל דהילך בשר ובשל לצורכך מותר מ"מ מודה מיהא דכל שעושה לצורך ישראל אסור לכו"ע, וא"כ בפשיטות הו"ל להקשות דהיכי שרינן, אלא משמע ודאי דהא לא חשיב לצורך ישראל, שהרי אינו סומך אלא עליו ואינו אלא פטומי מילי בעלמא וכו' עכ"ל מבואר מדבריו דהיכי דעכו"ם עושה רק משום שסומך שישאל יקנה ממנו הוי כעושה לצורך ישראל ואסור, וצ"ע מהא דנפסק בשו"ע סי' שז דמותר לומר קנה לעצמך ואח"כ אקנה ממך ואף דשם נמי קונה רק על מה שסומך שישאל יקנה ממנו אח"כ, ואפשר לומר דהוא לומד דהא דאיתא חרוש בה טבאות ואנא נסיב לך בתר שמיטתא, היינו שיקנה ממנו השדה וכמו שפירש הר"ש סירלאו (ולא שיקנה ממנו הפירות) וא"כ כל החרישה אינו מביא לו תועלת רק להישראל, וא"כ בזה סובר דנחשב דעושה לצורך הישראל משא"כ באומר לו חרוש ויקנה ממנו הפירות א"כ כל העבודת השדה עשה לעצמו כדי שיהיה לו פירות למכור, ובזה נחשב דעושה לצורך עצמו ולא לצורך הישראל וצ"ב.

ד) והנה ראיתי יש שכתבו דבתשו' דברי יואל סי' צז אות י' מבואר דסובר דבאומר לו חרוש בה טבאות ויקנה ממנו הפירות הוי בזה איסור של אמירה לעכו"ם דעכו"ם עושה לצורך הישראל, דכתב שם בתשו' נגד ההיתר מכירה הידוע, דאף אם השדה הוא של עכו"ם אסור לעשות לו מלאכה בין ע"י פועלי עכו"ם וכ"ש ע"י ישראל, וז"ל שם מ"ש מהגר"א ז"ל דמדהביא ספר התרומות ליישב דברי רש"י ז"ל שמע מינה דסובר דמותר לעשות מלאכה בשדה נכרי בשביעית כבר כתבתי דזה אינו, דאף לדעת רש"י ז"ל אסור ובדברי הגר"א ע"כ צ"ל שאוסר שהרי במס' שביעית בהך דמחזיקין ידי עכו"ם בשביעית הביא ע"ז בשנות אלי' הפלוגתא שבירושלמי חד אמר חרוש בה טבאות ואנא נסיב לה מינך בתר שמיטתא וחרנא אמר איישר, ולשני אלו המ"ד אסור לעשות מלאכה בשדה עכו"ם בשביעית

כתב זה לפי שיטתו שאין איסור לעשות מלאכה בשביעית בשדה עכו"ם, אבל כבר בארתי דברים ברורים כשמלה שאין שום היתר לישראל לעשות מלאכה בשדה עכו"ם אפי' ע"י פועלים נכרים, ורק גרמא בעלמא מותר כדברי כל המפ' והגר"א בתוכם על משנה דחוכרין נירין מעכו"ם, וכן ע"ד שכתב הירושלמי שהביאו גם הגר"א על המשנה דמחזיקין ידי עכו"ם, אבל להעמיד פועל בפי' אסור בלי ספק, וא"כ הוי ודאי איסור גמור להיות פקיד אפילו בשדה נכרי להעמיד שם פועלים אפילו פועלים נכרים, ומכש"כ כשמעמיד פועלים מישראל שזה ודאי איסור חמור יותר, וגם הפירות אסורים באיסור גמור, אפי' אלו היה השדה באמת של הנכרי וכו', ועוד כתב שם באותו כא' דמביא מדברי הר"ש סירליאו שהבאנו באותו א' וכתב ע"ז וז"ל, ומבואר לפי דבריו באר היטב להלכה שאפילו ע"י עכו"ם אסור לעשות מלאכה אפי' בשדה הגוי כי אף הדיבור של חיזוק בלבד לא התירו אלא בקושי מפני דרכי שלום וכו' עכ"ל.

מבואר מדבריו דאם עושה העכו"ם משום שליחות ישראל אף בשדה העכו"ם הוי אמירה לעכו"ם ועובר ישראל משום ושבתה הארץ, אבל אם העכו"ם עושה בשבילו כגון דחוכרין לו נירין להוסיף לו דמי חכירותו ואע"פ שעשה כן עפ"י צויו של ישראל מ"מ לא הוי שלוחו של ישראל ואינו עובר לא משום אמירה לעכו"ם ולא משום ושבתה הארץ, ויש שלמדו בדבריו דמש"כ בריש דבריו דאסור לומר חרוש בה טבאות ואנא נסיב לה מינך בתר שמיטתא, הא שם נמי עושה העכו"ם לעצמו כדי שיהיה לו מה למכור, אלא ע"כ דסובר דבזה נחשב דעושה לצורך ישראל והוי כשלוחו של ישראל כיון דכל הזויעה הוא רק לצורך ישראל.

אמנם לכאור' א"א לומר כן ככוונת דבריו דא"כ למה לא ביאר מה הסברת המ"ד בירושלמי דמתיר לומר כן חרוש בה טבאות וכו', ועוד דלפי"ד בטעם האיסור לומר חרוש בה טבאות ואנא נסיב לה מינך, כיון דעושה החרישה לצורך ישראל, א"כ למה הקשה

ובמשנה ראשונה שעל המשניות דפוס ווילנא נתקשה במשנה דחוכרין דמה אשמעינן דמותר אע"פ שגורם לעכו"ם לחרוש הלא כיון שאין הנכרי מצווה על השביעית אין כאן לפני עור, ותי' דלדיוקא תני לה חוכרין הוא דשרי אבל לעדור עמו אסור, והנה לפי מ"ש הרא"ש והמהר"י קורקוס דהיתר הוא בשביל שהנכרי עושה לדעת עצמו ולא הוי שלוחו של ישראל הא אם עשה בשליחות ישראל אסור, דאף שאין הנכרי מצווה הלא גם בשבת אין הנכרי מצווה ואדרבה נכרי ששבת חייב מיתה, אבל אם עושה בשליחות ישראל אסור אף כשעושה מעצמו בשביל ישראל, דגזרינן אטו אמירה, ומכש"כ בשביעית דחמיר יותר בזה, שהרי בשבת אין שום ציווי מדאורייתא על קרקעות ודברים שלא לעשות מלאכה ע"י עכו"ם זולת בשביתת בהמתו שמצווה עלי', אבל בשביעית מצוין מה"ת על שביתת הארץ דכתיב כמבואר בגמ' ע"ז דף טו ע"ב מי דמי אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת, אמר אביי והרי שדה אדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית, וא"כ למ"ד אין קנין לנכרי הוא דאין קנין לנכרי הוא דאורייתא ואף למ"ד יש קנין לנכרי י"ל דגזרי אטו שדה ישראל שהוא דאורייתא, ועכ"פ חמור הוא משבת דשבת א"א כלל שיהיה איסור דאורייתא ע"י עכו"ם במלאכת שדה ואעפ"כ גזרינן באמירה לנכרי, וא"כ טובא אשמעינן בזה דאף שגורם לעכו"ם לעשות מלאכה מ"מ לא נקרא שלוחו כיון שעושה לדעת עצמו ומותר ולק"מ, אבל מ"מ הדיוק הוא אמת ויציב דמדתני חוכרין דמותר לגרום, בודאי דלעדור עמו אסור עכ"ל ועוד כתב שם באותו יח' וז"ל: גם מה שכתבתי דכיון שעושים בהשדות בכל השנה כאדם העושה בשלו הוי הערמה ניכרת זה אמת ויציב, דמה שכתב דכיון שהוא מתנאי המכירה שהקונה מעמיד מצדו את כל האנשים העומדים עכשיו בהקרקעות שיהיו העסקנים מצידו לעשות הכל בהקרקעות לטובת הקונה וכל ההוצאות והשבח וההפסד הכל הוא על חשבון הקונה והקונה ישלם לכל העובדים ואין שום איסור בזה שיהא הישראל פקיד ועוסק בהשדה בתור שכיר להנכרי בשביעית, ואין זה סתירה למכירה כלל, הנה

מה שאין כן בהמה הנרבעת דלאחר ההרבעה אין ניכר בה שום איסור ואי משום הולד י"ל כיון דנתגדל במעי אמו מאליו ויש לו חיות בפני עצמו לא קנסוהו, ולכאור' לפי"ז באיסור שביעית נמי לא ניכר דנעשה בו איסור וא"כ לא נאסר הפירות. (שוב העיר לי ח"א דאפשר דדברי הפרישה הוא דוקא באופן שקנסו דחייב למכור בהמתו ע"ז מחלקינן אי ניכר או לא, אבל אם הקנס הוא רק שלא להנות מהאיסור בזה אסרו בכל אופן).

ועיין בט"ז יור"ד סי' רצז ס"ב שכתב לישב באופן אחר דבסירוס בהמה מצוי האיסור בכל יום גבי עובד כוכבים אבל כאן מילתא דלא שכיחא לא גזרו בו קנס, ולפי"ז אף בשביעית יש לאסור, וכן עיין בט"ז באבן העזר ס"ה סק"ט שכתב ליישב באופן אחר וז"ל ועוד נ"ל דשאני סירוס דבשעת עשיית העבירה לא הוי ברי שיחא שבת דשמא לא תתעבר, ולפי"ז לכאור' גם בשביעית יש לאסור, וכן מבואר מכמה אחרונים דנקטו בזה לאיסור דהיכא דאומר לעכו"ם לעבוד בשביעית באופן האסור דנאסר הפירות, ולכאור' זו רק באופן שאסור לכו"ע האמירה לעכו"ם, אבל היכא דיש מחלוקת הפוסקים אם מותר האמירה לעכו"ם לא נאסרו הפירות לכו"ע, וכמו במעשה שבת היכא דיש מחלוקת הפוסקים אם מותר, דאינו נאסר לכו"ע עיין במ"ב סי' שו"ח ס"ק ב' (אלא דבהלכ' שבת ליכא דין זה דשם נאסר אף בלא אמירה, אבל בכה"ת דנאסרו רק ע"י אמירה, כמו שאבאר בעזה"ת באות ו', א"כ אם יש מחלוקת הפוסקים אם מותר האמירה אינו נאסר). וא"כ אף באופן שהיה אמירה לעכו"ם לצורך ישראל לא נאסר הפירות, כיון דהרבה אחרונים (עיין שו"ת שער המים סי' ו', שו"ת נחפה בכסף ח"א יו"ד סי' ד, ושו"ת פרי הארץ ח"ג יו"ד סי' ד) כתבו להתייר אמירה לנכרי בשביעית אף לצורך ישראל כיון דשביעית בזה"ז הוא מדרבנן (ובאיסור דרבנן אינו אסור אמירה לעכו"ם מלבד בשבת), וא"כ לכאור' אינו נאסר הפירות אליבא דכו"ע,

אמנם זה היכא שעבר איסור אמירה לעכו"ם אבל היכא שהיה מותר מצד אמירה לעכו"ם רק

הר"י בתוס' בב"מ דף צ ע"א על עצמו מהא דאיתא בירושלמי דמותר לומר חרוש בה טבאות, הא לכו"ע קשה כיון דבזה נחשב דעושה לצורך ישראל אסור לכו"ע (הבאנו לעיל דהמשנה למלך כתב דר"י למד דזו פטומי מילי בעלמא מה דאמר ואנא נסיבנא לה מינך ואינו נקרא דעושה לצורך ישראל, אבל לפי"ד א"א לומר כן דהא כתב דהוי בזה כעושה לצורך ישראל וא"כ לא הוי פטומי מילי בעלמא וא"כ קשה למה הקשה ר"י על עצמו).

ולמש"כ באות א' והוכחנו דהאוסר בירושלמי בחרוש בה וכו' אינו משום אמירה לעכו"ם אלא איסור חדש דאסור לחזק לסייע בדברים באופן כזו דהוי זלוול בשביעית, וא"כ מבואר היטב דבריו, דמש"כ בריש דבריו דאסור לומר חרוש בה טבאות אינו משום דהוי שלוחו של ישראל אלא דאיסור חדש שתיקנו חז"ל דאסור לו לומר חרוש ואנא נסיבנא וכו', ולמד מזה דלהעמיד פועלים לא גרע מדין מחזיקין דאסור לומר חרוש בה טבאות וכו', וכתב אח"כ דבזה ג"כ אסור מדין אמירה לעכו"ם ומדין שבתה הארץ, אבל כשהגוי אינו שלוחו של ישראל דהעכו"ם עושה בשביל עצמו אע"פ שעושה עפ"י צויו של ישראל כתב מפורש דזה אין בו משום אמירה לעכו"ם ולא משום ושבתה הארץ, וא"כ מבואר מדבריו דלומר לו שידע ויקח ממנו הפירות אינו אוסר משום אמירה לעכו"ם ולא משום ושבתה הארץ אלא תלוי בגדר האיסור של מחזיקין אותו ועיין במש"כ באות א'.

האם נאסר הפירות שגדלו ע"פ אמירת ישראל

ה) והנה אף במקום שעבר באיסור אמירה לעכו"ם, יש לדון אם נאסר הפירות, והנה בפרישה באבן העזר ס"ה אות ל"ג כתב להקשות על הא דאיתא שם דבאומר לעכו"ם לסרס בהמה צריך למוכרו, וז"ל וא"ת מ"ש מהרבעת בהמה דאסור לומר לגוי שירביע מין על שאינו מינו, ואם עבר לא קנסינן אותו למוכרו והנולד מהן מותר לקיימו י"ל דדוקא בסירוס דבהמה המסורסת הולכת לפנינו ויהיה נהנה במה שאסורה עליו התורה לכך קנסוהו

מבואר בגמ' דהיכא דישאל עשה הערמה קנסו עליו למכור אבל היכא דעשה הגוי מעצמו בלי ערמה אפשר דלא קנסו עליו, או דבכל מקום שעשה הגוי מעצמו לטובת הישראל נמי קנסו דחיישינן להערמה וזהו ששלח להו דחיישינן דהערמה אתעביד בהו ואסרו אף דלא ידעינן דנעשית הערמה, ומצינו בראשונים דנחלקו בזה.

והנה הרמב"ם בפט"ז מהל' איסורי ביאה הי"ג כתב וז"ל אסור לומר לגוי לסרס בהמה שלנו ואם לקחה הגוי מעצמו וסרס אותה מותר ואם הערים ישראל בדבר קונסין אותו ומוכרה לישראל אחר, משמע מדברי הרמב"ם דדוקא דידיעין דהערים קנסינן אבל לא בסתמא, וכן כתב בסמ"ג ל"ת קכ וז"ל ואם לקחה הגוי מעצמו וסרס אותה מותר ואומר שם שמרימר ומר זוטרא היו מחמיירין על עצמן והיו מחליפין זה לזה כשאירע שלקחה גוי מעצמו ואע"פ שאין צריך, ואומר אבוא דשמואל שאם הערים ישראל על דבר זה קונסין אותו למוכרה לישראל אחר וכו' עכ"ל וכן משמע מדברי ריבב"א שהובא בהגהות מיימוניות שם, וז"ל ואשר שאלת ישראל שיש לו שור קטן אם יכול לומר לגוי שום רמז לסרסו, נראה לי דאסור דהא מרימר למר זוטרא מחלפי אהדדי ואע"ג דלא עבוד הערמה היו נוהגין להחמיר מפני החשד ולא משום דסבירא לן כו' חידקא וכו', ואשר שאל מורי אם מותר ליתנו לגוי למחצית נראה דמותר אע"פ שהגוי ודאי יסרסנו דלפני עור לאיתן מכשול לא שייך הכא דלא קיימן לן כו' חידקא ואמירה לגוי שבות לא שייך נמי הכא דלא עביד רמז ולא אמרינן מידי דהוי אנכרי שבא לכבות שאין צריכין לומר לו אל תכבה עכ"ל משמע מדבריו דאם הגוי עשה מעצמו זו רק מידת חסידות להחמיר והוכיח מזה דעכ"פ רמז אסור מעיקר הדין, אבל בלא רמז מותר, וכן משמע קצת בדברי התוס' שם ד"ה מחלפי יעו"ש.

אמנם מדברי רש"י משמע דאפילו בסתמא נמי אסרו, וכן משמע משאלות דרב אחאי גאון וז"ל ואפילו הערמה נמי אסור היכי דמי כגון דתלן זוזי דכי חזי ליה גוים שקלין ליה

שאסור מש"כ הירושלמי דאסור לחזק אותו בלשון חרוש בה ואני נסיב מינן אחר שמיטתה לכאור' ודאי לא נאסר הפירות בזה (דזו סתם איסור צדדי של מה שמחזיקין אותו ואינו קשור להפירות).

האם מה שנזרע בשביעית בשביל ישראל נאסר הפירות עד אחרי שביעית כמו בשבת

ו) עוד כתבו האוסרים לדון לאסור אף באופן שלא היה צווי ע"י ישראל מ"מ כיון שזרע בשביל ישראל נאסר הפירות עד אחרי שביעית וכמו בשבת בכל מלאכה שעשה גוי בשביל ישראל אסור עד אחר השבת ובכדי שיעשו, ומשום גזירה אטו אמירה לנכרי, ובזה אסור אף שהנכרי עושה לעצמו כדי למוכרו לישראל (כמבואר בסי' תקטו), ובמידי דאכילה יש דסוברים דאסור אף שהנכרי עושה לעצמו ממש (עיין משנ"ב סי' שכה סקט"ז).

אמנם שאלה זו הוא כן בכל השנים דהם זרעו בשביל ישראל ונהגו כן להיתרא, וכן מפורש בשו"ת נחפה בכסף ח"א יור"ד ס"ד ובספר שעות דרבנן (מעמוד פ, הבאנו התשובה באות ח') כתבו דאף במקום שאסור אמירה לעכו"ם בשביעית אבל אם זרע הגוי בעצמו מותר יעו"ש, וא"כ מבואר דאינו דומה למלאכת שבת וכמו דנבאר להלן בעזה"ת.

והנה בגמ' בבא מציעא דף צ ע"א בעי אם על איסור לאו איכא איסור אמירה לעכו"ם וע"ז כתבו בגמ' ת"ש דשלחו ליה לאבוה דשמואל הלין תורי דגנבי ארמאי ומגנחין יתהון מהו שלח להו הערמה אתעביד בהו אערימו עליהו ויזדבון וכו', מרימר ומר זוטרא ואמרי לה הנהו תרי חסידא מחלפי אהדדי וכתב ע"ז בפרש"י ד"ה ומגנחין יתהון ומסרסין אותם ואח"כ מחזירין לבעלים ומאהבת בעליו ישראל וגונבו הנכרי שהוא מכירו ומסרסו כדי שיהא יפה לחרישה, ויזדבנון ולא יהנה ישראל בעבירה הוא עשה כדי שיהא יפה לחרוש לפיכך יקנסוהו שלא יחרוש בו אלמא באיסור דלאו נמי אסורה אמירה לנכרי, מחלפי אהדדי שוורים שלהן שגנבו נכרים מכיריהם וסרסום.

אמנם מצינו בראשונים דלמדו בסוגיא זו כמו במעשה שבת, עיין בפסקי הרי"ד שם שכתב וז"ל שלח להו הערמה איתעבדא בהון ערימו עליהו ויזדבנון, פירוש דומיא דשבת דתנן גוי שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל ואם בשביל ישראל אסור ליהנות מהן וכו' עכ"ל וכן כתב בפסקי תלמיד הרשב"א, וז"ל כבר כתבנו במס' שבת וכן במס' יו"ט שכל מלאכה שעשה הגוי אפילו מעצמו בשבת או ביו"ט לצורכו של ישראל אסורה לאותו ישראל בכדי שיעשו כדי שלא יהנה מלאכה שנעשתה לצרכו שכל שאתה מצריכו להמתין בחול בכדי שיעשו שוב אין כאן הנאת מלאכת האיסור, הלכך בדבר שאין לומר בו בכדי שיעשו כגון שהנאתה תדירה אסור לאותו ישראל ליהנות ממנו, ולפיכך אמרו גוי שסירס שורו של ישראל כדי שיהא ראוי לחרישה אפילו שלא מדעתו אסור לאותו ישראל להנות ממנו לעולם אלא צריך למוכרו לאחרים וכו' עכ"ל, וצ"ל לפי"ד דהא דאמרו בגמ' דהערמה אתעביד בהו, אינו נאמר על ישראל כמו שלמדו כל הראשונים, אלא על עכו"ם שעשה מעשה ערמה כאילו שעושה לעצמו.

היוצאת מדברינו דלפי רוב הראשונים וכדנפסק בטוש"ע, בשאר איסורים לא אסרו כמו במעשה שבת, אלא דבסירוס דיכור בו מעשה ערמה אסרו, אבל בשאר איסורים דלא ניכר בו שהיו ערמה לא אסרו, ואף בסירוס היכא דידעינן בודאי דלא היו בו ערמה כתב בהגהות אשרי דלא נאסרו, וכן היכא דהגוי עשה זאת משום רווח דנפשיה נמי לא חיישינן להערמה וכמו דביאר הבית יוסף, וא"כ בנידון דידן דלא היו רגלים לדבר דהו ערמה לא קנסו ובפרט אם ידעינן דודאי דלא היה ערמה, וכן הגוי נוטע הכל כדי לעשות רווח לדנפשיה ואינו עושה כלל לטובת ישראל דבאופן כזה אף בסירוס אינו חיישינן להערמה, ונבוסף למש"כ באות ה' דלדעת הפרישה אפילו באמירה לעכו"ם אינו נאסר הפירות].

ועיין בשו"ת בית שלמה אה"ע"ז סי' ח' שכתב וז"ל דודאי אף אם נכרי סירס בהמות או עופות שלו וידוע שעושה כן בשביל למכרם

ואזלי קא מסרסי להו אסור, והיכא דסרסוהו גוים אמור רבנן האי הערמה הוא דאיתעביד ביה וקנסוה רבנן דלא ליעבד עיבדתא אלא ליזדבן איזדבוני דשלחו ליה לאבוה דשמואל וכו', וכן כתב הגהות אשרי בשם מא"ז, וז"ל מיהו נראה בעיני היכי דידעינן בבירור דעביד נכרי מדעתיה אע"פ דלהנאת ישראל מכירו מתכוין מ"מ כיון דישאל לא אמר לו כלל לא קנסינן ליה למכור כלל והכא דאסור דחיישינן להערמה דמאחר שהנכרי מכירו וגנבו וסירסו והחזירו רגלים לדבר שהבעלים אמרו להן, וכן הוא דברי הטור באבן העזר ס"ה וז"ל אסור לומר לגוי לסרס בהמה של ישראל ואם מעצמו עשאו מותר במה דברים אמורים שאין שום ערמה בדבר אבל אם הערים ישראל בדבר או אפילו לא הערים והגוי מכירו ומכוין לטובת ישראל אסור וקונסין אותו למוכרו, וכן כתב הרמ"א בס"ה סי"ד דהמחבר כתב רק דאם הערים ישראל בדבר זה קונסין אותו והרמ"א הוסיף ואפי' לא הערים והכותי מכירו ומכוין לטובתו.

אמנם אף לפי דבריהם דאסרו אף בסתמא, מבואר מדבריהם דאינו אסור כמו במעשה שבת דגזרי אטו אמירה, אלא דאסרו משום דחיישינן להערמה דרגלים לדבר דהו ערמה, וכדאיתא בגמ' דשלח להו דהערמה אתעביד בהו, וקונסין אותו, ואינו גזירה אטו אמירה כמו במעשה שבת, וכן מבואר מהבית יוסף שהביא דברי הגהות מיימוניות שהבאנו דמותר לישראל ליתן לגוי שור למחצית שכר אע"פ שהגוי ודאי יסרסנו, ומקשה עליו הבית יוסף וז"ל ויש לתמוה דמ"ש מהלין תורי דגנבי ארמאי ומסרסין אותם דאיבעיא לן בפרק הפועלים ופסקו לאיסור (דהב"י למד בדברי הגמ' כהראשונים דאסרו אף בסתמא) ולי נראה דאיפש' למישרי משום דיש לגוי חלק בו אמרינן גוי בדנפשיה קא עביד וככה"ג ליכא למקנס משום הערמה עכ"ל מפורש בדבריו דהאיסור רק משום הערמה ובאופן כזה לא חיישינן להערמה, אבל בכגון זה בשבת ודאי דאסור דגוי שעשה לעצמו ולישראל ג"כ אסור.

אינו נאסר, משום הכי מדייק דיש איסור לומר שיקח הפירות בשביעית, [הא דמדייק שם בדברי יואל דלומר לו שיקח הפירות בשביעית דאסור מדאמר אנא נסיב לה בתר שמיטתא, לכאור' זו משום דלמד דאנא נסיב הוא על הפירות וכן משמע בסמ"ג, ובזה מדויק דלא אמר דיקח הפירות בשביעית, אבל לפי מה שפירש הר"ש סיריליאו דאנא נסיב הוא על השדה, א"כ לכאור' אינו דיוק דנקט דהדרך הוא כן לקנות השדה אחרי שביעית, דבשביעית אין לו כלום מהשדה] ומש"כ בד"ה במשנה ראשונה לגבי שבת אף כשעושה מעצמו בשביל ישראל דגזרינן אטו אמירה, ומכ"ש בשביעית דחמור יותר מזה וכו' לכאור' כוונתו לומר דבשביעית חמור לגבי אמירה וממש"כ שם מקודם אבל כשעשה מעצמו ליכא גבי שביעית.

האם ישראל מצווין בשבתת הארץ בקרקע הגוי

(ז) מש"כ האוסרים להוכיח מדברי האחרונים דסוברים דאסור מצווה על שבתת שדהו של גוי אף שנעבר ע"י גוי, נתיי ונחזי דברי אחרונים.

והנה כתבו להוכיח מדברי המהרש"ל בבא מציעא דף צ ע"א תוס' ד"ה אבל, שבתתו' כתוב דבמס' מו"ק אמרינן דבשביעית וחולו של מועד אסור אמירה לנכרי, וע"ז כתב המהרש"ל דא"א לגרוס שביעית אלא יו"ט מכמה ראיות, וא' מן הראיות דבשביעית הוא בלא"ה אסור משום דכתיב ושבתה הארץ, ואם נאמר דלומר לגוי בקרקע של גוי ליכא איסור של ושבתה הארץ, א"כ אפשר לגרוס שביעית ואיירי בקרקע של גוי, ולכאור' זו אינה ראייה כלל דאם איירי בקרקע של גוי אינו אסור אף משום אמירה לעכו"ם חוץ לשיטת ר"י (ועיין במש"כ באות ג') ועוד דבסתם אמירה לנכרי איירי אף לצורך ישראל ובזה אסור בלא"ה משום ושבתה הארץ.

ועוד כתבו להוכיח כן משו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' קל שכתב בשם הפמ"ג להסתפק אם באיסור עשה יש איסור אמירה לנכרי, וכתב

לישראל או שרוב ישראל שע"ד הרוב עושה לא אישתמיט בשום פוסק לאסור בכה"ג, וע"כ ל"ד לאיסור שבת ויו"ט דאמר' דאם נכרי עשה מלאכה בהם בשביל ישראל דאסור לישראל בכדי שיעשו, וראה"פ כ' הטעם דשמא יאמר הישראל לעשות לו מלאכה זו, דשבת ויו"ט חמור בזה מכל האיסורים כמבואר בסוגין ב"מ ד"צ בתוס' שם ד"ה אבל הכא, ומש"ה בהלין תורי דמנגחין יתהון משום קנסא היא דאסור אבוה דשמואל, ולא משום גזירה כמו בשבת ויו"ט והוא מטעם שכי"עכ"ל, ועיין עוד בספר צפנת פענח בפ"ו מהלכות שבת ה"ד שג"כ כתב דדין זה הוא רק בשבת ולא בשאר איסורין.

וראיתי מי שתלי בשו"ת דברי יואל דסובר דמה שעושה עכו"ם לישראל בשביעית נאסר הפירות עד אחרי שביעית, שכתב בסי' צז אות ו' בד"ה מ"ש מהגר"א דמביא המחלוקת בירושלמי אם מותר לומר חרוש בה טבאות ואנא נסיב לה מינך בתר שמיטתא, וכתב בזה"ל ולשני אלו המ"ד אסור לעשות מלאכה בשדה עכו"ם בשביעית אפילו ע"י עכו"ם, שהרי גם לאותו מ"ד דמותר לומר לו חרוש בה טבאות מדקאמר ואנא נסיב לה מינך בתר שמיטתא משמע שלצוות לו לעשות מלאכתו שיקח בשביעית עצמו אסור וכו' עכ"ל למדו מדבריו דהא דאסור לו לומר לעשות מלאכתו שיקח בשביעית היינו דאסור להנות מהפירות עד אחר שביעית, ולענ"ד נראה דא"א לומר כן בכונת דבריו, דא"כ אינו אסור לומר שיקח בשביעית רק אסור לאכול הפירות בשביעית, והא כתב דאסור לו לומר כן שיקח הפירות בשביעית, ובודאי דכונת דבריו דבאופן כזה אסור מטעם אחר או דהוי יותר זלזול בשביעית דמחזק אותו באופן כזה שיקח הפירות עצמו בשביעית או מטעם אחר, ולכאור' מוכח מדבריו להיפוך דלא נאסר הפירות כשזרע הגוי מאליו דאל"כ איך כתב להוכיח דאסור לומר שיקח הפירות בשביעית, מהא דאמר נסיב אחר שמיטתא, הא אם הפירות נאסר בשמיטה משום זה נקיט אחר שמיטתא, דבשמיטה א"א לו לאכול הפירות, משמע מדבריו דסובר דהפירות

אבל לבקש ממנו לחכור שדה חרוש לפני שהגוי חרש את השדה הרי יש כאן איסור אמירה לעכו"ם, וע"ז הביא שם דברי המהרש"ל וא"כ ע"כ מוכל דלמד בדברי המהרש"ל הוא אף בקרקע של גוי ע"י גוי, ולענ"ד א"א כלל לבאר כן דזו כונת דבריו, דהא הפ' מחזיקין ידי נכרי כתב הירושלמי למ"ד אחד דהא חרוש בה טבאות, וא"כ איך הקשה דהבלי יוכיח מלשון מחזיקין דאמירה אסור וכן מש"כ לבאר דהוכיח מחוכרין נירין דאיך יוכיח הש"ס כן כשיטת הרמב"ם.

ולענ"ד הביאור דבריו הוא באופן פשוט דכתב להוכיח מהא דמחזיקין ידי גוי משמע דאבל אסור לומר לגוי לעבוד בקרקע של ישראל, דאם זה מותר ליכא שום חידוש דמחזיקין דהא בקרקע של ישראל מותר, אלא ע"כ דבקרקע של ישראל אסור לומר לו, וכן כתב להוכיח מהמשנה דחוכרין נירין דהחידוש שם במשנה דאף דגורם לו לעבוד בשדה של גוי, ואם מותר אמירה לעכו"ם בשדה של ישראל א"כ ליכא שום חידוש בזה, וכתב לישב לפי הגירסא בתוס' דשביעית כשבת א"כ ליכא להוכיח שאר איסורים משביעית, דהוא כשבת, וכתב דעכ"פ לפי המסקנא דק"ל דאף שאר איסורין כשבת, וכיון דמוכח דשביעית אסור אמירה לעכו"ם לעבוד בקרקע של ישראל אף שהוא רק עשה א"כ נפשט הספק של הפמ"ג דאף באיסור עשה אסור אמירה לעכו"ם, וכתב דאמנם לפמש"כ המהרש"ל דאסור לומר לגוי לעבוד בקרקע של ישראל מדין ושבתה הארץ א"כ נפל כל הראיה מהמשנה ומחזיקין וחוכרין נירין דאף אם יאמר דליכא איסור משום אמירה לעכו"ם באיסור עשה אבל מ"מ לומר לגוי לעבוד בקרקע של ישראל אסור מעיקר הדין משום ושבתה הארץ, ואשמעין מתניתין דמותר להחזיק לגוי בשדה של גוי ולחכור בו נירין וכו', וכתב אח"כ דמ"מ אפשר לפשוט הספקו של הפמ"ג מהא דרצה התוס' להוכיח דמותר אמירה לנכרי בשדה של גוי מהא דמותר לומר לו חרוש בה טבאות וא"כ ע"כ סובר דדומה שביעית לשאר איסורים לגבי אמירה לעכו"ם (דאל"כ א"א להוכיח שאר

וז"ל והנה לכאורה יש לפשוט הספק מדברי התוס' בב"מ דף צ ע"א חסום וכו' שכתב דהו"א להביא ראיה דמותר אמירה לגוי לצורך גוי, מהא דמחזיקין ידי עכו"ם בשביעית וכו' וקשה מאי ראיה הא חרישה בשביעית לא כתיבה ואנן קי"ל דהחורש בשביעית אינו לוקה וכמ"ש הרמב"ם בפ"א משמיטה ואתיא רק מחריש וקציר תשבות א"כ י"ל דכך ל"ג, ואע"ג דבמ"ק דף ג' פליגו אמוראי בזה אי חרוש לוקה אדרבה הא גם במחזיקין פליגו אי הפירוש חרוש בה טבאות ואנא נסיכנא וכו' או לדרוש בשלומם ואיכא למימר דזה הוא פלוגתייהו, וגם לפי האמת תקשה הא דהרמב"ם פסק בפ"א משמיטה דחורש אינו לוקה ואפי"ה פסק בפ"ח משמיטה מחזיקין ידי גוים וקשה מאי אר"י מחזיקין ת"ל דאפילו אמירה להדיא בתחילה שרי באיסור עשה: מיהו לפי"ז תקשה גם על הש"ס למה לא פשט מהא דמחזיקין דאמירה לגוי שבות וגם המשנה ג' פ"ד דחוכרין נירין וכו' דמוכח דאמירה אסור, מיהו זה כבר תירץ התוס' לפי הגירסא דידן בתוס' בד"ה אבל וכו' שכ' דשביעית כשבת להא ועכ"פ לפי המסקנא דק"ל דאלא ל"ש בין שבת לשאר איסורין, וכיון שהוכחנו דבשבת דהיינו שביעית אפילו באיסור עשה גזרו, ה"ה בשאר איסורין אפילו באיסור עשה נמי גזרו, אמנם לפי מה שהגיה המהרש"ל בתוס' ד"ה אבל וכו' וכ' דשביעית אין קושיא דשם תלה רחמנא השביתה בארץ לכך אסור אפ' ע"י גוי אין ראיה לפשט ספיקא הנ"ל, אמנם מלשון התוס' בד"ה חסום וכו' דהוי ס"ד להביא ראיה משביעית וא"כ ע"כ דומה שביעית לשאר איסורים, ולא חילקו בין איסור לאו לאיסור עשה ע"כ דלא כהפמ"ג.

והנה הם למודו בדבריו דמש"כ דלמה לא פשט הש"ס מהא דמחזיקין דאמירה לגוי שבות, דכונתו לומר דרק מחזיקין מותר אבל אמירה אסור וכהשיטה בירושלמי דחורש בה טבאות אסור, וכן מש"כ להוכיח ממשנה ג' פ"ד דחוכרין נירין היינו משום דלמד דהא דמותר לחכור שדה מהגוי היינו דוקא שמבקש ממנו החכירה אחר החרישה וכשיטת הרמב"ם

בדישה ההיא הכא נמי כל שהשכיר לו השוורים לחרוש בשביעית מגוי לישראל הנאה שכירות השוורים שלו החורשות, וחרישה גופא היא חייא מעביד את האדמה האסורה בשביעית ואם בעלים אינם מצווים על שביתת בהמתו בשביעית מצווים על שביתת האדמה גם בקרקע של גוי כמ"ש התוספות ז"ל בגיטין דף סב ד"ה אין עודדין עם הנכרי יעו"ש, ועיין מ"ש הרמב"ם בהלכות כלאיים פ"א ז"ל אסור לזרוע כלאים לגוי ומותר לומר לגוי לזרוע לו כלאים זרעים ועליו השיג הראב"ד ז"ל ועוד אמירה לגוי באיסור לאו בעיאי דלא איפשטא ועלה כתב מר"ן בשם מוהרי"ק דהכי קאמר אסור לזרוע כלאים פירוש אפילו בשדה של גוי דהא בארץ קיימינן ואין קנין לגוי ודכוותא מותר לומר לגוי שיזרע כלאים בשדהו של גוי כיון שהזרע גוי וקרקע של גוי לא אסור ואף אם הוא בשליחות ישראל ולצרכו מותר יע"ש, ולפי זה לא אסור בגמרא אמירה לגוי משום שבות אלא בשדה של ישראל אבל אמר ישראל לגוי חסום פרתך ודש בה תבואתך שהפרה והדישה של גוי ליכא מאן דחש משום אמירה לגוי, וא"כ בשביעית אע"ג שהזרע וקרקע של גוי, ומכל מקום ישראל המשכיר לו שוורים לחרוש זרעים לזרוע ממונו של ישראל ולא ברור לי התיקן.

ואח"כ דן להתיר משום דשכירות ליומא ממכר ואז הוי של נכרי וממונו של נכרי, ופריך ע"ז, ואח"כ האריך לדון בענין הא דהתחיל שירדו הגוים מעצמם.

ואח"כ כתב בד"ה ומה שנסתייע לדון בדברי מהריט"ץ והמבי"ט שהתירו לשכור שוורים לחרוש בו בשביעית ולחלוק ברייה וז"ל איך אפשר שיהיה מותר לישראל לתת לגוי חטים ושעורים לזרוע בשביעית והא הישראל לוקח חלקו ממה שתוציא הקרקע בשנה ההיא, הרי הם שותפים בזריעה וממונו של ישראל נזרע בשביעית, והוא לוקח מפירות הגדלים בשביעית חלקו, ומה יושיענו מה שהקרקע של גוי נזרע ע"י גוי, הרי הוא מוזהר על שביתת הארץ בשביעית ואפילו קרקע של גוי כאמור אין קנין לגוי להפקיע קדושת הארץ

איסורים משביעית) ואף דשביעית הוא רק איסור עשה ולא חילק בין איסור לאו לאיסור עשה, ועיין בשו"ת מהר"ם שי"ק יור"ד סי' ש"ל דמשמע מדבריו דהחידוש של מהרש"ל הוא רק בשדה ישראל ולא בשדה של גוי יעו"ש.

(ח) ועוד כתבו האוסרים להוכיח מספר שעות דרבנן (דף עט - פא) כתב וז"ל וקרקע של ישראל שירדו בו גוים בשנת השמיטה ועבדו בו כל עבודת קרקע חרישה וזריעה קצירה עד שהעמידו כרי חטים על ברום ואמרו לבעלים ישראל טול את שלך כברכת ה' אלוקיך אשר נתן לך אותם החטים נראה דמותרים לבעלים, דהא בפרק השוכר את הפועלים דף צ איתמר איבעיא להו מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתך ודש בה וכו' ומביא שם המחלוקת דרש"י ותוס' שם איירי בדישה של ישראל או בדישה של הגוי, וכתב אח"כ וז"ל המורם מסוגין דכל מצות שהנכרי מוזהר עליה ישראל וכל שכן אי ממצי לו אופן שיעבור עליו עובר על ולפני עור, וכל שאין הנכרי מוזהר עליה עכ"פ לא איפשטא אם איכא משום אמירה לגוי, ויש לעורר על הרב המבי"ט ח"ב סי' סד שכתב אכל שורו מותר להשכיר בשביעית דאינו מצווה על שביתת בהמתו בשביעית, ויוכל להשכיר לגוי לחרוש בו בשביעית, ועוד כתב שם ונראה דהוא הדין בזרעים שיכול למכור או להשאל לגוי שיזרע בשביעית כמו בשור יעו"ש, ומי גרע השכרת בהמתו לגוי בשביעית כדי לחרוש או להשאל זרעים כדי לזרוע מאמירה לחודא דאיכא משום שבו', ולא די לנו זה הדעה אלא שהרב מהריט"ץ בסימן מו התיר לישראל לתת לנכרי שוורים לחרוש ולזרוע בשנת השמיטה על מנת שיהא לישראל בגדולין דהאי שתא היא שנת השמיטה וכל עצמו טעמו ונמוקו הואיל והקרקע של גוי וישראל לא קעביד מעשה ולא מידי וכי זה הוא גרוע מאמירה לגוי דלא איפשטא, מה תאמר אין הגוי מצווה על חרישה וזריעה בשביעית הכא נמי אין הגוי מצווה על חסימה פי פרה בדישה, ובפרט לדעת רש"י ז"ל שפירש ודש בה תבואתי, באות לישראל הנאה

ובהדיא אמרינן בריש פרק השוכר את הפועל ז"ל החמרים שהיו עושים מלאכה בפירות שביעית שכן שביעית וכו' ומסיק ששכרן אסור מדרבנן והתם בקרקע של ישראל עסקינן ובפירות של ישראל עכ"פ מדמי לה לשכירות יין נסך וע"ז וכ"ז בפירות שביעית שגדלו שהפירות עצמם אין בהם שום איסור אלא שצריך לנהוג בהם קדושת שביעית, ועיין בשו"ע יור"ד סי' קנ"ג וסי' קכ"א אבל עבודת הארץ ממש בחרישת וזריעה שאסור לישראל אפילו בקרקע של גוי כשם שאסור על ישראל כן אסור על ממונו של ישראל ואסור גם לשכור להם שוורים לחרוש וזרעים לזרוע וכל שכן וקל וחומר אם יש לישראל חלק ושותפים עכ"ל.

למדו בדבריו ממש"כ בסוף ד"ה ומה שנסתייע, אלא שהן בעוון כי תקיפה עלינו ולא צייתי לך, דכונתו לומר שאם היה בכוחינו היינו צריכים למחות בגוים שלא יזרעו שדותיהם, ותמוהין דברי' וא"א כלל לפרש דבריו כן, דלפני הדברים האלה כתב דאף בקרקע של גוי שייך שביתת הארץ והוכיח מזה דכמו בערלה וכלאים איכא בקרקע של גוי ה"ה בשביעית, ואיך עושה אח"כ הלמד יותר חמור מן הנלמד דאנו מצוין על קרקע של גוי בעבודות הגוי מה שאין בזה בערלה וכלאים, ועוד דהא בסוף ד"ה וקרקע של ישראל, אחר שמביא דברי מהר"י קורקס כתב מפורש דבזרע וקרקע של גוי מותר בו אמירה לעכו"ם וכתב דבממונו של ישראל לא ברי לי היתרן, וכן בסוף ד"ה ומן התימא על הרב המבי"ט, דלשכור לו חכירותו אסור דהוא ממונו של ישראל, ולא כתב דהוא מצווה על שביתת הארץ אף על שדהו של גוי, וכתב דמותר למכור לו שדהו שבממונו הוא עובד עבודתו בשביעית והוא אינו מצווה עליה, הא הישראל אסור להמציא לו שיעבוד, הא אם היו בכוחינו היינו צריכים למחות בו ואיך מותר למכור בו ויעבוד בו בשביעית, וכן בד"ה ועלה דתנן, כתב בתו"ד ואע"פ שהקרקע והזרעים של גוי הם ואסור לישראל לעשות על או על ידי ממונו של ישראל, משמע אבל כשאינו עשוי על ידו ולא ע"י ממונו אינו מצווה ע"ז,

בשביעית, וע"י ממונו אין הארץ שובתת ושוקטת בשנה ההיא, ואע"פ שאין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית אדם מצווה על שביתת הארץ אע"פ שאינו שלו, וכי היכא שישראל מצווים בערלה וכלאיים בקרקע של גוי כן מצווים על שביתת הארץ בשביעית בקרקע של גוי אלא שהן בעוון כי תקיפה עלינו ולא צייתי לך.

ומן התימא על הרב המבי"ט ז"ל ח"ב סי' סד שכתב בשם ישעיה מטראני ולא השכיר שדהו בשביעית אפילו לגוי שאדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית שנאמר שבת שבתון יהיה לארץ עכ"ל מבואר דסבירא ליה שדוקא על שביתת שדהו הוא מצווה ואין אדם מצווה על שביתת שדות בעלמא ומכל שכן שדות של גוי, ואחר העיון שאדם מצווה על שביתת אפי' שדות של גוי בשביעית והיינו טעמא דאמור רבותינו אין עודרין עם הגוי בשביעית ואין עודרין עם הגוי בכלאיים וכיון שגם בקרקעות של גוי אדם מישראל מצווה על שביתתה נראה שאסור להשכיר להם שוורים לחרוש חטים לזרוע משום שעל ידי ממונו של ישראל אין הארץ שובתת, ובשביעית פרק ה' משנה ז' תנן מוכר לגוי בארץ יעו"ש ולמה מכירה מותרת שבממונו הוא עובד אדמתו בשביעית והוא אינו מצווה עליה אבל להשכיר לו חכירתו עבודת הארץ אסור שהארץ עובדת בממונו של ישראל.

ועלה דתנן בפרקא קמא דקדושין דף לו כל מצוה שהיא תלויה בארץ וכו' חוץ מן הערלה וכלאים וכו' כתבו התוס' ז"ל בד"ה כל מצוה שהיא תלויה וכו' ובירושלמי והיא סוף מסכת ערלה פריך אמאי לא תני לה חלה ומשנה לפי שאינה בעיסה של נכרי ולא מיירי אלא בדברים הנוהגים בישראל ובנכרים יע"ש מבואר שערלה וכלאים נוהגים בשדות של נכרים אע"פ שהקרקע והזרע זרוע הוא של נכרי הערלה אסור לישראל באכילתה והכלאים אסור לישראל לזרועם לגוי, גם אתה אל תתמה שאיסור שביעית נוהגת בקרקע של גוי ואע"פ שהקרקע והזרעים של גוי הם אסור לישראל לעשות על ידו או על ידי ממונו של ישראל

דף צ, וכתב אח"כ דאף דבכ"מ אמירה אסורה אבל רמיזא לומר דאנו אסורים דבר זה והגוי עשהו מאליו דמותו, ומסיק שם דלכאוף בשביעית היה צריך להחזיר אמירה לנכרי לעבוד בשדה של הישראל דשביעית דרבנן.

וכתב ע"ז וז"ל אמנם כד דייקנן שפיר אין זה מחזור יען בזמן הבית היה מצוה מן התורה בשביעית הארץ דהכי כתוב בתורה ושבתה הארץ שבת לה' וכתב המבי"ט משם רבינו ישעיה מטראני בפסקיו וז"ל דלא ישכור שדהו בשביעית ואפי' לגוי שאדם מצווה על שביעת שדהו וכתב הרב המבי"ט ז"ל דנראה מדברי ר' ישעיה דדוקא בשביעית עצמו או מקודם לצורך שביעית הוא דאסור להשכיר לגוי אבל בהבלעה כמה שנים שרי אפילו בשביעית דאיפשר שלא יעבוד בהו וכו'.

ולפע"ד שאני בהמה דלעולם עובד בה ימי שכירות ואינו שוכרה להניח בקרן זוית משא"כ בשדה שיש צד שלא יעבוד בשנת השביעית כמנהג עובדי אדמה שמניחים אותה בור שנה לתועלת הארץ ודוק יע"ש וכו' ועיין שם בסיום תשו' המבי"ט דלמ"ד שביעית דאורייתא אין היתר לזריעה בשביעית אלא משום אונס גדול כגון לצורך חיל המלך, ולסברא דהגוי דרבנן דקי"ל כותיהו כדכתבנא לעיל אין היתר אלא כשואלי' ממנו חלק מה שהיה מוציאו וע"ש.

נמצא דלא התיר הרב ז"ל אלא במקום פסידיא והיינו ודאי משום דגם למ"ד שביעית בזה"ז דרבנן, דרבנן גזרו על שביעת הארץ וכיון דבשבת הארץ תליא מילתא מהלי על ידו או על ידי גוי ודאי דאסור כיון דארעא ידיה הוא וצריך שישבות קרקעו וארצו בשביעית ובשלמא אם האמו' היה בזריע' לחוד אז ודאי היה שרי באמי' לגוי יען האיסור היה בזרוע והוא הישראל וכל שהיה עושה ע"י הגוי היה מותר, אמנם דתלו הדבר בקדושות הארץ משביעתה בכל גונא צריך לשבות הארץ עם על ידי גוי אסור וזה פשוט הוא.

ולפי זה מבואר דגם לענין לומר לגוי שיקנב אסור יען הזמירה היא אסורה מטעם שביעת הארץ עכמ"ש בחינוך וכו'. ומכל מקום כל זה

ולכאוף נראה דמש"כ אלא שהן בעוון וכו' היינו על היהודים שמשכירים שוורים לגוי לעבוד בשביעית דהם תקיפה עלינו ולא צייתי לן.

ט) עוד כתבו האוסרים להוכיח מספר שער המים ס"ו וז"ל שאלה לענין מעשה שהיה בראובן שיש לו חצר משוכר מהגוי בכך וכך לשנה ויש שם גפן אחת זרועה ואירע שבא גוי אחד מאליו בשנת השמיטה וקנב אותה בלתי שיאמר לו הישראל דבר ובהיותו מקנב בגפן עינו הטעתו וחתך גם ענף יפה אחד שהיה בה, וכראות בעל החצר הישראל את הענף עמד וצווח על מה עשית כה מי אמר לך שתקנב והגזימו עם בעל החצר הוא הגוי אז אמר לו הגוי אני צריך אותו כדי לזרוע יען ענף זה יפה לזריעה, ואז שתק הישראל והגוי מאליו זרעו, ואיבעיא להו רבנן אי מותר לקיים את ענף ההוא הואיל והגוי מאליו משהו או דילמא כיון דע"י שהישראל צווח זרעו והישראל שתק הו"ל כאילו אמר לו הישראל לזרועו ובדברו של ישראל נטע, תו איבעיא לן אי מותר לתת לגוי במתנה שרש עשב באומריו לו אליו זה השרש נעקר מעציץ ואין אנו יכולים לזרועה בשנה הזאת קחהו לך במתנה גמורה והגוי הוא אהוב ליהודי ובודאי שהגוי יחזירהו שנית זרוע לישראל, והכי הוה עובדא שנתן לגוי במתנה גמורה והגוי זרעו והביאו לישראל וז"ל הרינו נותנו לך במתנה שנית וכו'.

תשובה וכו' וזה החלי בס"ד הח' יש לחקור אי שביעי בזמן הזה דאורייתא או דרבנן, עוד יש לדעת את"ל דהוי דרבנן אי אמירה לגוי אסורה במילי דרבנן או לא, ואת"ל דאמירה בנ"ד שלא אמר בהדיא אלא ע"י שצווח הגוי עשה מעשה אי הוי אמירה או לא, ואת"ל דהוי אמירה ואסור יש לדעת כיון שקרקע זה של הגוי הוא אף שהשכירו לגוי שמא לא אסור בשביל גוי ואף למאן דאמר שכירות ליומא ממכר שמא לא אמרו דשכירות ממכר אלא מדרבנן ולא מדאורייתא, ואי שביעית דרבנן הו"ל תרי דרבנן, והאריך שם לדון אי שביעית דאורייתא או דרבנן ומסיק שם דשביעית בזה"ז הוא מדרבנן, ואח"כ האריך לדון אם באיסור דרבנן אסור אמירה לגוי, והאריך שם בסוגיא

אפילו מדרבנן והא דתנן אין עורדין עם הגוי וכו'.

אמנם לא מלאני לבי להתיר אמירה לגוי ע"פ הישראל יען פליגי רבוותא אם יש קנין לגוי להפקיע הארץ קדושת כמבואר הדבר באורך בתשו' הרב הגדול מוהרי"ט ח"א סימן מב יעו"ש, ברם בני"ד שהגוי בא מאליו לקנב ועיקר הבית הוא של הגוי פשיטא במה שעושה מאליו דמותר כמ"ש הר"ם דמה שזרע הגוי בשביעית מותר יע"ש ולמה שצווח הישראל וע"י כן הגוי זרעה גם בזה אין שום חשש, וכבר הוכחתי לעיל מסוגי' בדכורות ושאר מקומות דכל שאינו מצווה לגוי בהדיא אלא הדבר הבין הגוי ברמיזא מותר, כלל העולה דבנ"ד שהקרקע זה הגוי, והישראל לא א"ל מידי אלא הגוי בא מאליו וקנב אח"כ זרעה מאליו אף שהיה ע"י הישראל שצווח, כל שלא אמר לו בהדיא נטיעה זו מותרת לקימא כמבואר בכ"מ שכתבתי.

וכתבו האוסרים להוכיח מדבריו ממש"כ בסוף אמנם לא מלאני לבי להתיר אמירה לגוי ע"פ ישראל וכו' דסובר דאף אם קרקע של גוי מצווה הישראל על שביתת הארץ, אמנם נראה דכל דבריו שהסתפק בסוף בזה להתיר הוא רק באופן שאירי שהגוי שליח של הישראל שעושה לצורך הישראל ובוהה הסתפק אם עובר משום ושבתה הארץ למ"ד אין קנין (וכמו שביאר בשו"ת דברי יואל סי' צ"ז), אבל כשאינו עושה לצורך הישראל דאינו שלוחו של הישראל בזה אינו אסור משום ושבתה הארץ, דכן מוכח מדבריו, דאם סובר דגם בקרקע של גוי אסור אמירה לעכו"ם כשהגוי עשה לצורכו, דישראל מוזהר משום ושבתה הארץ אף בשדה של גוי, א"כ איך מתיר ע"י רמז ומתיר שהשדה מושכר לישראל ורואה שעבר ושותק הא מוזהר על ושבתה הארץ, והוא הבעלים על כך למונעו מזה, וכן משמע ממש"כ מקודם להוכיח מחוכרין גירין, וכן כתב שם דגוי אינו מצווה על השבתה, וזו ודאי דאף למ"ד אין קנין וכתב דמשום זה מותר דליכא ושבתה הארץ, ולכאוי' נראה דודאי כונתו לומר רק מה

בקרקע הישראל אמנם בנדון דידן דעיקר הקרקע הוא של גוי ומשכירה לישראל נראה שמותר יען לא אמרה תורה שבת הארץ אלא בקרקע ישראל וגוי אינו מצווה על השבתת כמ"ש הרמב"ם בפ"ד משמיטה וכו', וכתב הר"ם שם וחוכרין גירין מהם יעו"ש ועיין בפ"ד דשביעית ומ"ש הר"ש ז"ל בפ' יען בירושלמי דחד אמר חרוש בה טבאות ואנא נסיבנא מינך וע"ש ולפי"ז בני"ד דעיקר הבית היא של הגוי נראה דמותר, ואח"כ האריך שם לדון דהא כיון ששכר הישראל שכירות ליומא ממכר וא"כ הוא מצווה על שביתת הארץ, וכתב דזה אינו מדאורייתא ועוד דשכירות ליומא ממכר אינה אלא לגבי אונאה וכו'.

וכתב וז"ל חזר הדין דשכירות לא הויא ממכר להיות גוף הקרקע קנוי לו להיות שלו אלא למה ששכרו לבד שהוא להשתמש בו, ולפי"ז הבא נבוא לבאר בני"ד שזה קרקע הוא של גוי וישראל שכרו אותו לבית דירה מהגוי ויש שם זה הגינה הקטנה דעיקר הקרקע הוא של הגוי ובודאי שאין זה הקרקע קאי בשביתת הארץ דגוי אינו מצווה על השביתה כמ"ש הרמב"ם, וכיון שכן נראה דמותר להניח לגוי שיעשה בו מה שירצה לנטוע ולזרו' ולקנב ואין שום איסור דשכירות לא הוי כמכר כאמור ועוד מצאתי ראייה לענין זה ממ"ש הרב המבי"ט ז"ל משם רבינו ישעיה מטראני ז"ל שכתב ולא ישכור שדהו בשביעית אפילו לגוי שאדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית וכו' ואם שכירות הוי כמכר גמור אמאי אסר הרי בהדיא פסק הר"ם דאפילו לישראל החשוד מוכר שדהו שהרי אפשר שיובירנה יע"ש בפ"ח דין ו', מכ"ש שמותר למכור לגוי אלא ודאי דשכירות לא הוי כמכר.

והשתא דאתית להכי נלפענ"ד דאפ' לומר לגוי בשביעית שיעשה מותר כיון דשביעית בזמן הזה דרבנן והקרקע אינו של ישראל אלא של גוי ואף דהישראל אוכל פרותיה מותר יען אין לו גוף הקרקע ועדיפא מינה כתב מוהר"ם מטראני ז"ל בשם ספר התרומות דכיון דשביעית בזמן הזה מדרבנן נוכל לומר דהשביעית מותר לחרוש ולזרוע בקרקע הגוי

ששולחו לעבוד לצורך של ישראל דאיכא בזה משום ושבתה.

ושבתה הארץ וכן משמע ממהר"ם שיק, וכן מבואר משו"ת נחפה בכסף ח"א יור"ד ס"ד וכן שו"ת פרי הארץ ח"ג יור"ד ס"ד וכן האריך להוכיח בשו"ת ציץ הקודש סי' טז אות יב וכן בתורת הארץ פ"ו סי' כז, דישאל אינו מצווה על שביתת הארץ בקרקע של גוי ע"י מלאכה של הגוי.

ומש"כ האוסרים להוכיח משו"ת דברי יואל סצ"ז, עיין במה שכתבנו באות ד' דמבואר מדבריו דסובר רק כשעושה בשליחות הישראל הוא כשלוחו, והוא כישאל זורעו בקרקע של גוי, אבל כשהגוי עשה לעצמו מפורש שם דבריו דמותר וליכא בזה שום איסור.

וכ"ז כתבתי לא להלכה ולא למעשה רק בדרך לימוד בעלמא וד' יאיר עיני שלא אכשל בדבר הלכה אכ"ר.

וכבר כתבנו מספר שעות דרבנן מפורש דליכא איסור משום אמירה לעכו"ם משום

גודל התיקונים בנתינת צדקה בימי חנוכה

בשמונת ימי חנוכה אלו יותר גדול מעלת נתינת צדקה יותר מבשאר ימים, הובא בספרים כי ימים אלו מסוגלים מאוד לתקן פגמי הנפש בנתינת צדקה וביחוד לעניים הגונים להחזיקם ובודאי מי שיעיין בזה"ק אז יתבונן ג"כ גודל מעלת התיקון נתינת הצדקה בימים ההם וגדול המעשה יותר וכו' וכל איש הירא ירחיק בניו מנעוריהם, שלא יכירו כלל הקארטי"ן וחנוך לנער וכו' גם כי ידקין וכו' וירחיקם מן הכיעור וכו' דהיינו שאר מיני שחוק כי לשחוק אמרתי מהולל ומערבב כוונת התפילה וביטול תורה ר"ל ודי בהערה זו.

(ספר יסוד ושורש העבודה)

ענין הריבוי בצדקה בימי החנוכה

איתא בספ"ק (עיין מגן אברהם או"ח סי' תע"ד) שבחנוכה יש להרבות בצדקה, ויש לפרש משום דהנה אמרו חז"ל (שבת קל"ט). "אין ירושלים נפדה אלא בצדקה", וחנוכה הוא הזמן המסוגל ביותר לעורר את הגאולה מחמת שהימים עצמם הם מעין הגאולה, כיון שנה חנוכה הוא מעין עבודת בית המקדש, לכן ראוי להרבות אז בצדקה שזה מביא את הפדות והגאולה, צדקה היא גם שלום כדאיתא בזה"ק פרשת מקץ (ח"א ר' ע"ב), ועיקר הגלות בא ע"י שנאת חינוס, ולכן צדקה שהיא שלום היא תיקון לשנאת חינוס, ומקרבת הגאולה, וראוי להרבות השלום בחנוכה ולעקור מלבו שום טינא ותרעומות שיש לו על שום בר ישראל, ולעורר אהבה לכל אחינו בני ישראל, וזה ג"כ כמו צדקה כנ"ל-וצדקה היינו שלום.

(ארץ צבי קוויגלוב חנוכה תרפ"ה, עמ' קס"ג)